

151. Hódmezővásárhely, Kutasi-dűlő IX. (KÖH 55640)

(Csongrád-megye) **Sza, A, Á**

A 47-es sz. főút burkolat-megerősítés és párhuzamos kerékpárút építéshez kapcsolódóan próbafeltárást végeztünk a lelőhelyen. A lelőhely nyomvonalba eső részének lehatárolását célzó feltárást 2014. május 20–28. között került sor. A lelőhely egy markáns, ÉK–Ny-i irányú földhát ÉNy-i oldalán, a földhát vonalával párhuzamos tengelyű, ovális alakú területen húzódott, a Vig I.-tanya K-i oldalán. Az ERD-hez kapcsolódó próbafeltárást során a kutatásra kijelölt szelvény az 1988-as terepbejárás alapján lett kitűzve.

A próbafeltárást során mindösszesen 4 különálló, 2 m széles és változó hosszúságú kutatóárkot húztunk 345,48 m² alapterületen. Az átlagos humuszvastagság 84 cm volt. Az objektum-mélység 2 és 80 cm között ingadozott, az átlag 34 cm volt.

A kutatás során mindösszesen 32 objektumot különítettünk el. A négy szondában három korszak emlékmélya került elő. Szarmata objektumból jelen fázisban kettőt tartunk számon. Egy gödör és egy árok került elő az 1. szonda területén. Szürke korongolt és bizonytalan, kézzel formált kerámia jelezte a korszakot. A leletek száma a legalacsonyabb a teljes anyagban. A megfigyelés megfelel a korábbi terepbejárás során nyert adatnak.

Az avar kori objektumokat 9 beásás képviselte. Minden ilyen korú jelenség az 1. szondában került elő, annak is a középső harmadában. Az avar jelenségek között egy házrészlet, öt gödör, három pedig árok-részlet volt. A próbafeltárást legtöbb leletét éppen az 5. sz. avar ház feltárása során gyűjtöttük be. A kizárólag kézzel formált kerámia került elő, köztük egy orsógomb. A kerámiák felületkezelése, kivitele egyértelműen avar. A házveremnek csupán az ÉNy-i felét tárhattuk fel. Ebből a részből 92 kg súlyú talajmintát emeltünk ki iszapolásra. A próbafeltárást eredménye megerősítette a terepbejárás adatait.

Az Árpád-kori jelenségek száma 17 volt. Az említett korszak emlékmélya a próbafeltárást teljes területén megtaláltuk. Ebből 4 gödör 10 árok, 2 pedig kemencerészlet volt. A kemenecék az 1. szonda DNy-i végén bukkantak csak elő, egymáshoz igen közel. A jelek alapján szögletes előterük volt, a platnik pedig nem voltak építettek. A tűzterek kivitele azonos volt, ovális alaprajzzal. A feltárt árok-részletek változatosak ebből a korból. Mélyebb és sekélyebb is van köztük, döntően trapézosak, több esetben tagoltak. Az árkok rövid részletei nagyobb összefüggő rendszerről árulkodtak az 1. és a 3. szonda tágabb környékén. A korszakban szuperpozíciókat is megfigyeltünk, így egy hosszabb életű Árpád-kori teleppel számolhatunk a lelőhely ezen szakaszán.

PÓPITY DÁNIEL

152. Igal, Templom mellett (Szent Anna templom) (KÖH 26576)

(Somogy megye) **Á, Kk, Kö**

Az igali templom környékén végzett régészeti megfigyelések során, 2014 júniusában és októberében, a középkori temető leletét gyűjtöttük össze. A templomtól K-re több csontváz került elő, konkrét sírhoz nem köthető leletek között érmék és pártá is volt. A templom É-i falánál ossarium került elő. A nagyszámú csont között leletet nem találtunk. A templomtól ÉK-re és

DNy-ra négy Árpád-kori és középkori települési objektum leleteit gyűjtöttük össze. Az előkerült leletek alapján a lelőhely D-i irányban jelentősen megnőtt. A régészeti megfigyelések idején újították fel a Kálváriát, itt is megfigyelhető volt embercsontok és kerámiatöredékek előfordulása, de ezek másodlagos helyzetűek is lehetnek.

Munkatársak: Nyári Zsolt rajzoló, Brányik Sándor és Cserép Tamás technikus.

NÉMETH PÉTER GERGELY

153. Igal határa (Somogy megye) Ő, B, Lt, Kö

Terepbejárást végeztünk 2014. december 4-én Igalban és Kazsokban, melynek célja a korábban még nem azonosított Pusztaszentegyházi-dűlőben lévő középkori templom(hely), valamint a Kazsok és Igal között említett középkori Dada település, és a feltételezhetően hozzá tartozó johannita rendház megtalálása volt.

Dávid sarok (KÖH 88065): A dűlő ÉNy-i részén, Rozbétivíz-folyás K-i oldalán, a friss szántásban legalább kéttucatnyi, kisebb-nagyobb objektum szürke, szürkésfekete foltját tudtuk megfigyelni. Korábban ez a lelőhely nem volt ismert, így a koordinátáit bemértük, néhány kerámiát összegyűjtöttünk. A kerámiák alapján a lelőhely bronzkori.

Kerületi-dűlő (KÖH 59364): Az előző lelőhelytől É-ra, egy Ny-ról érkező mellékág³² É-i oldalán, továbbra is a patak K-i felén, a korábban azonosított középkori faluhelyre mindössze egy-két töredék utalt.

Pille-réti-dűlő 2. (KÖH 94549): A terepbejárást Igal, Pille-réti-dűlőben (KÖH 59363) kezdtük, ahol Berta Gyula véleménye szerint középkori templom volt, azonban ezt sem korábbi, sem jelenlegi terepbejárásunk során nem találtuk meg.

A domb tetején (Sűrűs-tag), a műúthoz közelebb, a szántásban őskori, míg a lekaszált lucernában középkori településnyomokat tudtuk megfigyelni.

K. NÉMETH ANDRÁS – VARGA MÁTÉ

154. Iharos, Temető (KÖH 73253)

(Somogy megye) **Á, Kk, Tö, Kú**

Az iharosi fiatalokból álló Szent László Király Lovagrend hitelesítő feltárást végzésére kérte fel a Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum jogelődjének számító megyei múzeumot, 2009-ben. Iharos település Somogy megye Ny-i, a zalai határhoz közeli részén, Csurgótól É-ra található. Korábban is ismert volt, hogy a ma is használt temetőben állt egykor a falu temploma, ennek pontos helyét szeretnénk volna megtalálni, létét igazolni. A település kapcsán adatok vannak több világi birtokos és a Johannita lovagrend birtoklására is. A templom első említése 1334-ben, a pápai tizedjegyzékben történik. A török időket, ha rossz állapotban is, de túlélte a templom, majd a 18. században felújításon is átesett. Az első katonai felmérés idején még létezett, de állapota gyorsan romlott. A 19. század első harmadában

32 Az M=1:10 000 topográfia térképen a mellékág K-ről folyik a Rozbétivíz-folyásba. (A Szerkesztők)

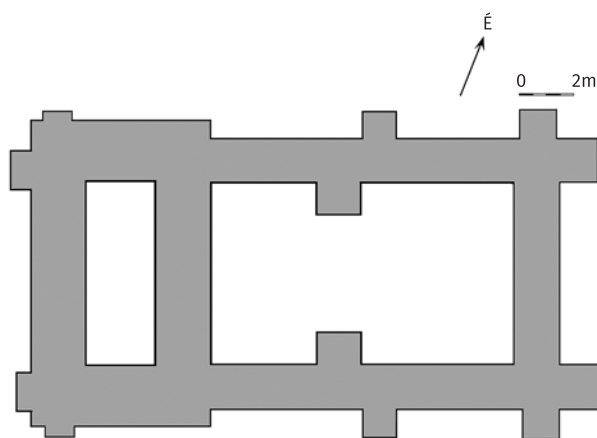
előbb a tornyát, majd az egész épületet lebontották, építőanyagát az új templomhoz használták fel, így a második katonai felmérésen már nem szerepel.

A templom maradványait 2009-ben³³ megtaláltuk és nagyjából tisztáztuk helyzetét. Sajnos sem ekkor, sem a későbbiekben nem találtuk felmenő fal maradványát, csak az alapozás nyomai maradtak meg, a 19. században nagyrészt ebből is kiszedték a téglákat, így általában csak az egykori alapárok változó mélységben megmaradt nyoma volt követhető. A késői rombolások és tereprendezések mélyen átforgatták a területet, az egykori külső vagy belső járószint, padló nyoma nem maradt meg. A templom a ma is temetőnek használt domb K-i részén állt, környezetében K-re és D-re van bejárható terület, ahol középkori kerámiatöredékek utalnak a korábban itt elhelyezkedő falura.

A Nemzeti Kulturális Alap támogatásával folytattuk a feltárást 2011 és 2014 között, minden évben a település önkormányzata biztosította a pályázathoz szükséges önrészt.

A feltárások végeztével nagyjából felvázolhatjuk a templom történetét. Feltehetően valamikor a 13. század második felében, esetleg a 14. század legelején épült egy, már a gótika elemeit is használó templom, amelynek Ny-on egy téglalap alakú, a templomhajónál szélesebb, 11×6,6 m-es tornya volt. Az épületrész nagy magasságára utaló, masszív, 2,2 m vastag alapozása 28–29×5–6×13–14 cm nagyságú téglákból készült, 5–7 cm-es vastagságú agygréteget dörgöltek a téglasorok közé. A torony Ny-i részén kisebb vastagságú, sekélyebben alapozott, téglalap alakú támpilléreket építettek, amelyek a falak meghosszabbításában álltak, de azoknál keskenyebbek voltak.

A templom hajójának és vele egy szélességű szentélyének a toronyénál keskenyebb, 1,5–1,7 m széles, hasonló technikával készülő alapozási árka volt. Az É-i oldalon megtaláltuk az egykori diadalív alapozását, a D-i oldalon lévő párja az erős bolygatás miatt, sajnos nem volt jól követhető. A diadalív-alapozástól K-re kissé mélyült az alapozás, a támpillérek is ekkor jelentkeztek. Idáig tarthatott a templom kisebb méretű hajója, amelyhez egy nagyobb méretű szentély csatlakozott. Szélességük hasonló, belül nagyjából 6,9, kívül 10 m lehetett. *(Az illusztrációt lásd lent!)*

Iharos, Temető. A templom korai formájának alaprajza.

Az egyenes záródású szentély Ny-i indulásakor merőleges helyzetű támpillérek álltak, amelyek közül a 120×130 cm-es É-i maradt meg jobb állapotban. A DK-i és az ÉK-i sarkokon, a falak folytatásában, L alakban épült egy-egy újabb támpillér-pár. A támpillér-alapozásokat, amelyeket a téglák felszedésekor nem bolygatták, szintén téglasorok és közéjük dörgölt agygrétegek alkották. Az szentély K-i fala belül 11,25 m, külső oldalán 12,80 m-re van a torony K-i falától és kb. 5,7 m-re a feltételezett diadalív-alapozástól. A toronnyal együtt, a támpilléreket nem számolva, az épület 19,5 m hosszú volt, tájolása a Ny–K-i iránytól kissé DNy felé tért el. Téglából épült, csak két faragott kötőredéket találtunk.

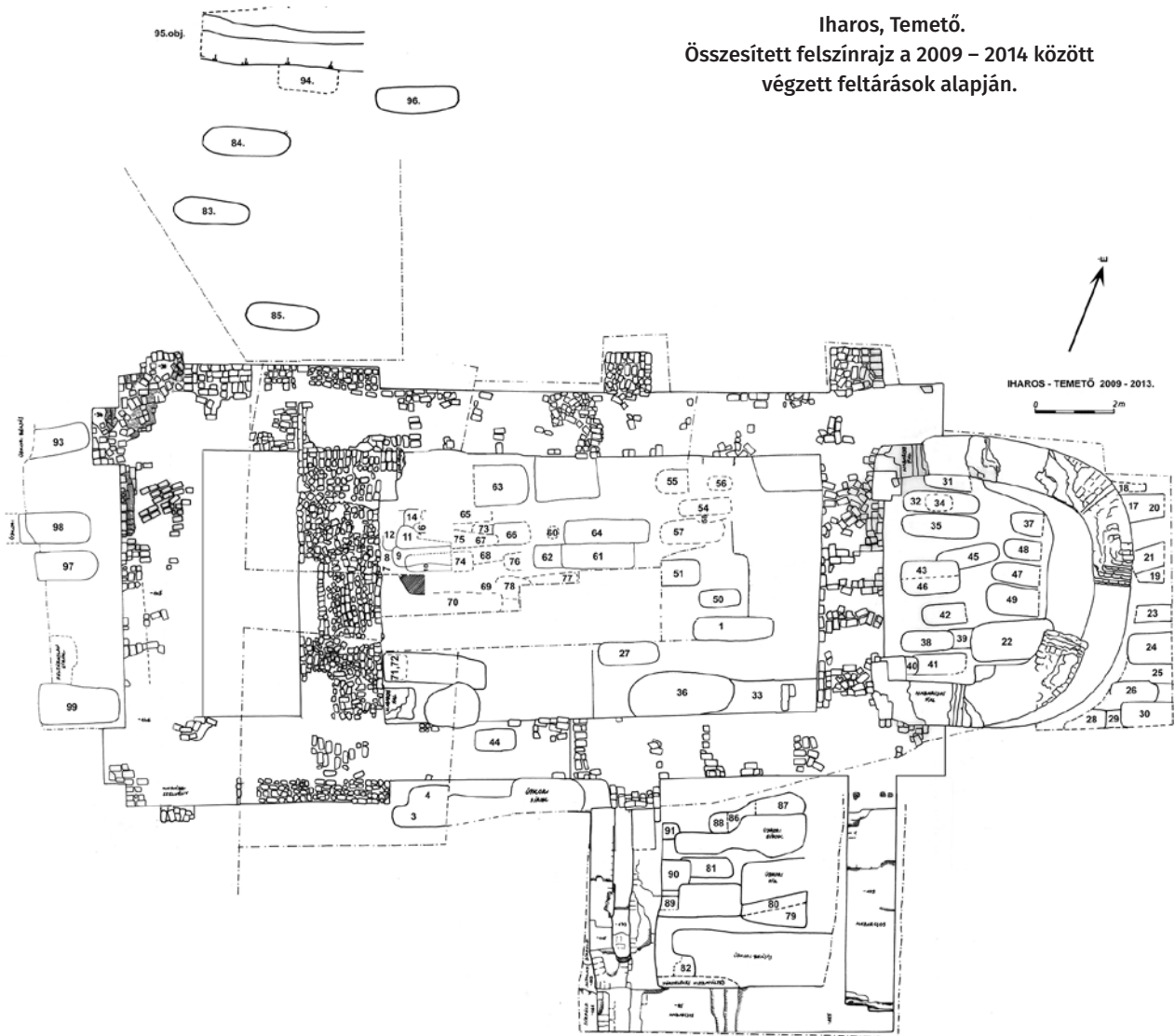
A pápai tizedjegyzékből tudjuk, hogy a templom már létezett a 14. század elején. Megjelenése az Árpád-kor végére, a 13–14. század fordulójára utal. A területen szórványként III. Béla pénzét találtuk meg, ami arra utal, hogy korábban is lakott volt a terület, elképzelhető, hogy a templomnak is lehetett valamilyen könnyűszerkezetű előzménye, de ennek semmi nyomát nem találtuk meg.

A forrásokból tudjuk, hogy a templomot a török időkben, majd 18. században is megújították. Valamelyik ilyen átépítéshez kapcsolódik a szentély félköríves záródásúvá alakítása. Az épületrész a többenél 70 cm-rel mélyebb alapárókba, meszes habarccsal leöntött téglákból volt alapozva. Két ívelt vonalú alapfalat találtunk, amelyek közül a korábbi K-re van, 105–110 cm vastag, 20×13–14×5,5 cm-es téglákból rakták. Ezen belül van egy másik fal alapárka, amely 20 cm-rel sekélyebb, 120 cm vastag. A betöltése alapján későbbi lehet, metszi a külső fal alapárkát, illetve annak betöltését, téglái rálógtak arra. Elképzelhetően egy félköríves apszist újítottak meg, kissé laposabb ívvel, de építés közbeni termódosításra is gondolhatunk. A szentély eredeti K-i falát elbontották, az alapárókból itt is kiszedték a téglákat, de kevésbé kevert betöltése alapján ez még a 18. század előtt, feltehetően az új szentély építésekor megtörténhetett. A K-i támpilléreket is rombolta az új fal, a téglák innen is nagyrészt hiányoznak. A templomhajó Ny-i belső sarkainál és a félköríves szentély indulásánál talált habarcsba rakott pillérialapok is a templom átépítéséről tanúskodnak.

Az új félköríves szentély kívül 6,3 m-rel növelte meg az épület hosszát, ami így 25,5–26 m-re nőtt. A későbbi átépítés kb. egy m-rel bentebb volt. A hasonló alapozás alapján talán ekkor építhették a szentélyhez D-ről csatlakozó, annak K-i támpilléreit romboló, 7,5×6 m-es sekrestyét. A téglalap alakú épület vastag alapozását az magyarázhatja, hogy 18. századi források alapján kétszintes volt, oratórium volt felette. Úgy véljük ezek az építkezések barokk stílusban, már az újkorban, talán a 18. században történhettek. *(Az illusztrációt lásd a 80. oldalon!)*

Az évek során a temető 97 sírját tártuk fel. A templomon belül is számosat találtunk, amelyek a templomhajóra és a szentély Ny-i felére terjedtek ki, több rétegben is rombolták egymást. A szentély K-i részét nem használták temetkezési célra, maradt egy szabad terület, ahol az altalajban nem látszanak a középkori sírok nyomai. A templomon kívüli temetkezésekből is többet kibontottunk, Ny-ra és É-ra igen ritkán, K-en és D-en sűrűbben helyezkedtek el. A szentély falától 30–70 cm-re K-re szabályos sorban kezdtek temetkezni, a félköríves szentély megépítésekor, a 2–3. sorban lévő sírok rombolódtak, míg a korábban kívül lévő 1–2. sor sírjai a templomon belülre kerültek. A templomtól 7–7,5 m-re 2014-ben feltártuk a teme-

33 RKM 2009, 227–228.

tóárok egy szakaszát, amelynek alsó, spontán betöltődött részében késő Árpád-kori, míg felső, sötétebb, betemetett részében 15. századi kerámiát is találtunk.

A területen számos újabb sír is volt, ezek egy részét a templom falához ásták, több földjében freskótöredékeket is találtunk. Talán a török korra vagy azt követő időszakra keltezhetőek, a félig romos templomba, illetve köré temetkezők sírjai lehetnek. Sajnos számos még fiatalabb sír nehezítette a feltárást, főleg a templom Ny-i részén. Több újkori beásás is rombolta a területet, a templombelső középső részét megsemmisítő nagyobb, újkori betöltésű gödör talán a szájhagyományban fennmaradt amatőr kutatás nyoma lehet.

A feltáráson igen szép leletanyag került elő, amelyből külön említést érdemel a nagyjából kéttucatnyi könyvveret. Az egykori templom felszereléséhez tartozott egy sajnos csak töredékesen megmaradt, háromkaréjos, gótikus kereszt és a középkori harang több kisebb darabja is felszínre került. A templom egykori freskóiról nagy számú töredék tanúskodik. Az egykori temető sírjaiban, illetve szórványként több övcsatot, ruhacsatot, gombot, gyűrűt, bronztűt, nagy számú pénzt találtunk.

Az évek során egy viszonylag különleges alaprajzú templomot sikerült teljesen feltárnunk, amely – úgy vélem – maradványaiban is értékes adatokat szolgáltat a térség építészetére.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás, Balla Krisztián, Stunya Péter, Sipos Carmen és Varga Máté.

MOLNÁR ISTVÁN

155. Ikrény, Szentkereszt-pusztá II. (KÖH 92121)

(Győr-Moson-Sopron megye) Ő, I

Az M85-ös út építéséhez kapcsolódóan, 2014. szeptember 18-án, szakfelügyelet mellett humuszolás kezdődött az M1-es autópálya és a 85-ös sz. főút ikrényi csomópontjától kb. 50 m-re Ny-ra lévő, a főúttól É-ra kitéző 1-es korrekció nyomvonalában.

A régészeti megfigyelés során 8 jelenség foltja rajzolódott ki a sárgás-barna, agyagos altalajban, valamennyi kisebb gödör. Szeptember 22-én elvégeztük a jelenségek kibontását és dokumentálását, 6 gödör tartalmazott kevés atipikus, őskori leletanyagot, a többi lelet nélküli volt. A területen korábban régészeti lelőhely nem volt ismert.

Munkatárs: Dankó Judit.

CZIGÁNY DÁVID